

แนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการทบทวนคำพิพากษาในศาลสูง

1. หลักในการดำเนินคดีอาญา

ก่อนที่จะศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลสูงสมควรที่จะกล่าวถึงหลักในการดำเนินคดีอาญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจถึงหลักในการดำเนินคดีอาญาในศาลสูงต่อไป

1.1 หลักและวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญา

ในคดีอาญามีหลักในการดำเนินคดี คือ “หลักการตรวจสอบ” (Examination principle หรือ Untersuchungsmaxime) ซึ่งต่างจากหลักในการดำเนินคดีแพ่ง ทำให้คู่กรณีในคดีอาญาไม่สามารถตกลงกันเพื่อให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปอย่างหนึ่งอย่างใดได้ เพราะในคดีอาญาศาลมีหน้าที่ตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่องและต้องตัดสินใจตามความจริงที่ตรวจสอบได้ความ¹ โดยถือเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานหรือศาลที่ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริง ในเรื่องที่กล่าวหา และในการนี้เจ้าพนักงานและศาลมีอำนาจในการค้นหาความจริงโดยไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ ในส่วนของศาลจะไม่จำกัดบทบาทของตนอยู่เพียงการรอฟังข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอเหมือนอย่างในคดีแพ่ง แต่ต้องค้นหาความจริงในเชิงรุก (Active) ด้วยเพราะศาลต้องค้นหาความจริงแท้ เพื่อให้สามารถวินิจฉัยตัดสินคดี และแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ภาระการพิสูจน์จึงไม่ได้อยู่ที่โจทก์อย่างในคดีแพ่งศาลจึงต้องมีส่วนทำให้เกิดข้อความจริงนั้น ๆ ด้วย² บทบาทของศาลในคดีอาญาจึงมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงโดยไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ อย่างเช่นในคดีแพ่ง

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นย่อมเป็นการกระทบต่อความสงบสุขของสังคม จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดเหล่านั้นมาดำเนินคดีโดยกฎหมายอาญา

¹ คณิต ณ นคร, “การสอบสวนผู้ต้องหา”, 64 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, น. 176.

² เฟิงอ้าง, น. 177.

มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบสุขของคนในสังคม โดยนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายเพื่อให้กฎหมายอาญามีความศักดิ์สิทธิ์กล่าวคือ สามารถบังคับใช้ได้กับผู้กระทำความผิดทุกคนได้อย่างเท่าเทียมกันตามหลักของกฎหมายทั่วไป เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาถือว่าเป็นความผิดที่กระทำต่อความสงบเรียบร้อยในสังคมและรัฐ โดยถือเป็นภารกิจหลักโดยตรงของรัฐ³ ในการกำหนดวิธีการและขั้นตอนการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างชัดเจน เนื่องจากประเทศที่ปกครองโดยหลักนิติรัฐ (The Rule of Law) หรือหลักการปกครองภายใต้กฎหมายย่อมจะต้องคำนึงถึงการกระทำต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำการอันกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากมาตรการในการดำเนินคดีของรัฐ

วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) ก็คือการชี้ขาดข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดขึ้น และหากว่ามีการชี้ขาดว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วก็จะนำไปสู่กระบวนการในการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษต่อไป ความสำเร็จของการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนี้ย่อมส่งผลให้กฎหมายอาญามีความศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือสามารถบังคับใช้ได้กับผู้กระทำความผิดทุกคนได้อย่างเท่าเทียมกันตามหลักกฎหมายทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาถือว่าเป็นการกระทำความผิดต่อรัฐหรือความสงบเรียบร้อยของสังคม การป้องกันและปราบปรามในกรณีดังกล่าวจึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐ⁴ ดังนั้น การชี้ขาดข้อเท็จจริงในแต่ละขั้นตอนไม่ว่าในขั้นตอนก่อนฟ้อง (pre-trial) ของพนักงานสอบสวน หรืออัยการนั้น หรือขั้นตอนของการพิจารณา (trial-stage) ของศาลย่อมกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทั้งสิ้น จึงต้องมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) โดยใช้อำนาจเหล่านั้นอย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลควบคู่ไปกับความคล่องตัวในการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ละเมิดต่อสิทธิของประชาชนมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น จึงต้องรักษาสมดุลระหว่างการใช้อำนาจรัฐของเจ้าหน้าที่

³ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545) น. 1-3.

⁴ ประธาน วัฒนาวาณิชย์, “ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 9, (กันยายน-พฤศจิกายน 2520) : น. 142-171.

และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนควบคู่กันไปเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

1.2 ระบบของการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้ 2 ระบบใหญ่ ๆ โดยแบ่งแยกตามนิติวิธีทางกฎหมาย (Juristic method/Legal method) คือทัศนคติ หรือแนวความคิดของนักกฎหมายที่มีต่อระบบกฎหมายต่าง ๆ ของตน ตามประวัติศาสตร์และภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของแต่ละระบบ คือระบบไต่สวน (Inquisitorial System)⁵ และระบบกล่าวหา (Accusatorial system) ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้

1.2.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

เป็นระบบการพิจารณาคดีอาญาในยุโรปดั้งเดิมซึ่งมีวิวัฒนาการจากอิทธิพลของศาสนาโรมันคาทอลิก ซึ่งศาลมีบทบาทหน้าที่ในการสอบสวน ฟ้องร้องและดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดี เนื่องจากไม่มีการแบ่งแยกอำนาจในการสอบสวน ฟ้องร้องกับอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีออกจากกัน ซึ่งมีผลให้ผู้ถูกกล่าวหาในฐานะเป็นเพียงผู้ถูกชักพอกจากการไต่สวนของศาลในลักษณะที่เป็นกรรมในคดี (object) หรือเป็นวัตถุแห่งการไต่สวนในคดีเท่านั้น การดำเนินคดีในลักษณะนี้ไม่มีทั้งโจทก์และจำเลย แต่มีเพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นผู้มีอำนาจปกครองจะทำการไต่สวน (Inquisitorial) เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากที่สุด⁶ จนนำไปสู่การทรมานผู้ไต่สวนให้รับสารภาพด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เล่าข้อเท็จจริงหรือสารภาพผิด เพราะไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัด โดยเฉพาะไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary rule) อย่างเช่นในปัจจุบันจึงทำให้ผู้ไต่สวนสามารถหาข้อมูลได้อย่างกว้างขวางโดยอาจเรียกพยานมาสืบเองได้เพราะกฎหมายเป็นเทคนิควิธี (Technicality) ในการสืบพยาน

⁵ โสภณ รัตนกร, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2544) น.1.

⁶ ประมูล สุวรรณศร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2526) น.2, อ้างถึงในเข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2542) น. 2.

มีน้อยมาก ทำให้ผู้ถูกไต่สวนไม่มีสิทธิในการต่อสู้คดี ซึ่งวิธีการค้นหาความจริงเช่นนี้ถูกเรียกอีกอย่างว่า ลัทธิการล่าแม่มด (Hexerci) ระบบการไต่สวนเช่นนี้มีปัญหาที่ตามมามากมาย จึงเสื่อมสลายไปในที่สุด

ดังนั้น สารสำคัญของระบบไต่สวน (Inquisitorial System) คือ

1. การดำเนินคดีมีเพียงผู้ไต่สวนกับผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น เนื่องจากไม่มีการแบ่งแยกอำนาจในการสอบสวนฟ้องร้องกับอำนาจในการพิจารณาพิพากษาออกจากกันทำให้ผู้ถูกไต่สวนมีสภาพเพียงวัตถุในการไต่สวนหรือมีฐานะเป็นกรรมในคดี (object) เท่านั้น

2. เมื่อไม่มีการแบ่งแยกอำนาจในการสอบสวนและอำนาจในการฟ้องร้องออกจากอำนาจในการพิจารณาพิพากษา จึงหาความเป็นกลางจากผู้ทำการไต่สวนได้ยาก โดยส่วนใหญ่ผู้ไต่สวนมักมีอคติว่าตนมีหน้าที่ในการปราบปรามสิ่งชั่วร้ายทำให้เกิดการทรมานเพื่อให้จำเลยรับสารภาพเพราะไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัด อย่างกรณีของบทตัดพยาน (Exclusionary rule) อย่างเช่นในปัจจุบันทำให้ผู้ไต่สวนสามารถหาข้อเท็จจริงได้อย่างกว้างขวาง โดยอาจเรียกพยานมาสืบเองได้

1.2.2 ระบบกล่าวหา (accusatorial system)⁷

ระบบกล่าวหา เป็นระบบที่กำเนิดขึ้นในประเทศอังกฤษ โดยถูกใช้ในประเทศต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น สาเหตุที่เรียกว่าระบบกล่าวหา เนื่องจากการเริ่มคดีจะเริ่มจากมีบุคคลหนึ่งมาฟ้องร้องกล่าวหาอีกบุคคลหนึ่งต่อศาล เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดจะถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาในลักษณะค้นหาความจริงให้ปรากฏ ระบบกล่าวหาแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องออกจากอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษา ไม่รวมอยู่ในองค์กรเดียวกัน อย่างในระบบไต่สวน ศาลหรือผู้พิพากษาจำกัดบทบาทของตนเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น อำนาจของศาลในการใช้ดุลพินิจมีอยู่น้อย ไม่มีหน้าที่ในการช่วยเหลือพยานหรือสืบพยานเพิ่มเติม เพราะคู่ความทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่ต่อสู้กันเองเพื่อให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดี ระบบการดำเนินคดีจึงมีรูปแบบขอบ 3 ฝ่าย คือศาลหรือผู้พิพากษายฝ่ายหนึ่ง โจทก์หรืออัยการอีกฝ่ายหนึ่ง

⁷ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544) น. 19.

⁸ Andrew Sande and Richard Young, Criminal Justice, (London:Butterworth,1994), p.9.

และผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง และมีการยกฐานะของผู้ถูกไต่สวนเดิม หรือผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดขึ้นเป็นประธานในคดี (subject) คือไม่อยู่ในฐานะที่เป็นวัตถุในการไต่สวนนั่นเอง และมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่มากกว่าในระบบกล่าวหา และมีหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานที่เคร่งครัด เพื่อมิให้มีการได้เปรียบกันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย

ในระบบดังกล่าวนี้ โดยสภาพแล้วคู่ความไม่สามารถที่จะมีฐานะเท่าเทียมกันได้เพราะโดยหลักใจทกในคดีคือองค์กรของรัฐ จึงต้องมีการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย เพื่อให้จำเลยในคดีมีฐานะที่ใกล้เคียงกับโจทก์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2. แนวคิดพื้นฐานของการทบทวนคำพิพากษาของศาลสูงในคดีอาญา

เดิมประเทศไทยใช้การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ส่วนในต่างประเทศจะใช้ระบบกล่าวหาทั้งสิ้น ทั้งในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ จึงทำให้จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาในประเทศไทยถูกจำกัดสิทธิในการต่อสู้คดีค่อนข้างมาก และบางครั้งก็ไม่ได้รับสิทธิดังกล่าวเลยก็มี แต่เดิมสิทธิในการอุทธรณ์เริ่มขึ้นจากการให้สภาขุนนาง ทำหน้าที่ในการตัดสินอรรถคดีแทนพระมหากษัตริย์ จึงทำให้สิทธิในการอุทธรณ์เกิดขึ้นมายาวนานดังจะเห็นได้จากคำว่า Appellatio ซึ่งเป็นภาษาโรมัน การอุทธรณ์ในอดีตจึงมีขึ้นเพื่อให้พระมหากษัตริย์ทำการลดอำนาจในการตัดสินคดีและควบคุมการตัดสินของเหล่าขุนนาง โดยเฉพาะในสมัยที่ก่อกำเนิดรัฐ (d'un etat) เพื่อเป็นการยืนยันอำนาจอธิปไตยแบบรวม ศูนย์อำนาจโดยมีพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแต่เพียงผู้เดียว ต่อมาได้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1907 ส่วนแนวคิดพื้นฐานหรือความมุ่งหมายแรกเริ่มของการ ใช้สิทธิอุทธรณ์ในสมัยสมบูรณ์อาญาสิทธิราช คือการใช้สิทธิในการอุทธรณ์ต่อองค์พระจักรพรรดิ

ปัจจุบัน เมื่อศาลในคดีอาญาได้มีคำพิพากษากล่าวว่าจำเลยกระทำความผิด คำพิพากษาของศาลย่อมมีผลผูกพันทั้งศาลและคู่ความในคดีอาญา นับแต่วันที่ได้มีการอ่านคำพิพากษาและต้องมีการปฏิบัติตามคำพิพากษาดังกล่าวทันที แม้ภายหลังศาลที่ทำคำพิพากษาหรือคู่ความในคดีมีความคิดเห็นต่างไปจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาไว้ก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขคำพิพากษาที่ถูกต้องนั้นได้

ในทางทฤษฎีนั้นถือว่าคำพิพากษาของศาลในคดีอาญานั้น ถือว่ามีความแน่นอนและเด็ดขาดในตัวเองและสามารถชี้ยันได้กับทุกบุคคล ไม่เฉพาะแต่คู่กรณีตามทฤษฎี "erga

ommes”⁹ เท่านั้น และความแน่นอนเด็ดขาดดังกล่าวสืบเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ข้อเท็จจริงที่ตัดสินไปตามนั้น ถือว่าถูกต้องตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ตามหลัก “Res Judicata Pro veritate habetur”¹⁰ เป็นผลทำให้คำพิพากษาในคดีอาญาไม่สามารถโต้แย้งเป็นอย่างอื่นได้ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาในคดีอาญา (L autorite de la chose jugée en matière pénale est absolue)¹¹ นั่นเอง

ดังนั้น คำพิพากษาในคดีอาญาทุกประเภทในทางทฤษฎีจึงไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ กล่าวคือเมื่อศาลในคดีอาญาได้มีคำพิพากษาในคดีอาญาเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว คำพิพากษานั้นย่อมผูกพันคู่ความและศาลซึ่งสามารถบังคับตามคำพิพากษาดังกล่าวได้ทันที ตามทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา (The theory of finally-binding Effect)¹² ตามหลักวิธีพิจารณาความอาญาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความแน่นอนทางกฎหมาย (Legal Stability) นั้น หากยอมให้มีการอุทธรณ์ฎีกา ย่อมกระทบกระเทือนต่อความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษา

อย่างไรก็ตามหากคู่ความในคดีเห็นว่าคำพิพากษานั้นไม่ถูกต้องอย่างไรย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาเพื่อคัดค้านคำพิพากษาดังกล่าวได้ ตามหลักการทบทวนคำพิพากษาในคดีอาญาโดยศาลที่มีลำดับชั้นสูงกว่า ในเบื้องต้นจึงควรที่จะศึกษาว่าหลักการทบทวนคำพิพากษานั้นมีความหมายเพียงใด และมีมูลเหตุและวิธีการในการขอให้ศาลทบทวนคำพิพากษา และมีผลต่อคำพิพากษาที่ได้วินิจฉัยไว้แล้วอย่างไร

การทบทวนคำพิพากษา (review) หมายถึง กระบวนการพิจารณาตรวจสอบคำพิพากษาของศาลชั้นต้น (First instance) โดยศาลสูง (Higher instance) เพื่อตรวจสอบทบทวน (Examination) แก้ไขข้อบกพร่องที่อาจเกิดในคำพิพากษาศาลชั้นต้น ตามความมุ่งหมายที่ว่า คำพิพากษาดังกล่าวต้องมีผลสมบูรณ์ (consideration for purpose of Correction)¹³ การพิจารณาใน

⁹Labbee (Pascal), “Introduction au droit processuel,Lille : Presses Universitaires de Lille”, (1995), p.137.

¹⁰*Ibid.*, p.122.

¹¹*Ibid.*, p.136.

¹²เกียรติศักดิ์ พุฒพันธ์,“การแก้ไขทบทวนคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง,”(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546) น. 27.

¹³Henry Cambell Black, Black's Law Dictionary, 6 .ed. (ST.Paul,MN : West Publishing,1990), p.1320.

ลักษณะนี้จะต้องมีการตรวจสอบจากจำนวนคดีของศาลชั้นต้นเป็นหลัก โดยฟังข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนของศาลชั้นต้น¹⁴ และศาลสูงจะไม่รับฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีกเป็นการจำกัดอำนาจหน้าที่ของศาลสูงที่จะไม่รับฟังข้อเท็จจริงนอกเหนือไปจากที่ปรากฏในสำนวนคดี แต่ศาลสามารถออกนั่งแถลงการณ์โดยวาจา (oral agreement) ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยก็ได้ เพราะ การกระทำดังกล่าว จะทำให้ศาลสามารถเข้าใจข้อเท็จจริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและสามารถนำมาประกอบการตัดสินใจ หลักที่สำคัญของการทบทวนคำพิพากษาในศาลสูง คือ

2.1 ทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา (The theory of finally-binding Effect)

ข้อพิจารณาตามทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา (The theory of finally-binding Effect) เป็นการพิจารณาจากตัวคำพิพากษาของศาลว่ามีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายแล้วหรือไม่ โดยคำพิพากษาดังกล่าวจะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดหรือคำพิพากษาที่เสร็จเด็ดขาดนั่นเอง โดยคำพิพากษาที่ถึงที่สุดสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. คำพิพากษาที่ถึงที่สุดตามเนื้อหา ซึ่งเป็นคำพิพากษาที่ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย
2. คำพิพากษาที่ถึงที่สุดตามแบบพิธี ซึ่งเป็นคำพิพากษาที่ทำให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิ้นสุดลง เช่น กรณีที่ศาลพิพากษายกฟ้องเนื่องจากเหตุคดีขาดอายุความ หรือสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับ หรือพ้นระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์ฎีกาหรือเกิดจากการสละสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาของจำเลย เป็นต้น

จากเหตุผลของทฤษฎีดังกล่าวถือว่าคำพิพากษาของศาลในคดีอาญานั้น ถือว่ามีความแน่นอนและเด็ดขาดในตัวเองและสามารถใช้บังคับกับทุกบุคคล ไม่เฉพาะแต่คู่กรณีตามทฤษฎี "erga omnes"¹⁵ เท่านั้น และความแน่นอนเด็ดขาดดังกล่าวสืบเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ข้อเท็จจริงที่ตัดสินไปตามนั้น ถือว่าถูกต้องตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ตามหลัก "Res Judicata Pro veritate habetur"¹⁶ เป็นผลทำให้คำพิพากษาในคดีอาญาไม่สามารถโต้แย้งเป็น

¹⁴Anke Frechmann and Thomas Wegerich, *The German Legal System*, (London : Sweet & Maxwell,1999), p.189.

¹⁵Labbee (Pascal), *supra note* 9, p.137.

¹⁶*Ibid.*,p.122.

อย่างอื่นได้ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาในคดีอาญา (L autorite de la chose jugée en matière pénale est absolu)¹⁷ นั่นเอง

ดังนั้น คำพิพากษาในคดีอาญาทุกประเภทในทางทฤษฎีจึงไม่สามารถอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ กล่าวคือเมื่อศาลในคดีอาญาได้มีคำพิพากษาในคดีอาญาเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว คำพิพากษานั้นย่อมผูกพันคู่ความและศาลซึ่งสามารถบังคับตามคำพิพากษาดังกล่าวได้ทันที ตามทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา (The theory of finally-binding Effect)¹⁸ ตามหลักวิธีพิจารณาความอาญาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความแน่นอนทางกฎหมาย (Legal Stability) นั้น หากยอมให้มีการอุทธรณ์ฎีกา ย่อมกระทบกระเทือนต่อความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษา ผลกระทบอีกประการ คือ การอุทธรณ์ฎีกา เป็นเหตุให้การพิจารณาคดีอาญาต้องยืดเยื้อออกไป (Prolong) เป็นเวลานานกว่าที่ควร ดังนั้น การให้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาเพื่อแก้ไขความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในคำพิพากษาของศาลนั้นต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่าง ความแน่นอนของ คำพิพากษากับสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากคำพิพากษานั้น เพื่อป้องกันความเสื่อมศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรม และแนวคิดในปัจจุบันที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น การขังน้ำหนักระหว่างความเด็ดขาดของคำพิพากษาในคดีอาญากับความยุติธรรมและสิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง และควรต้องมีการแก้ไขบทพจน์ได้เพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

2.2 หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา (Res Judicata)

หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษาเกิดจากแนวคิดที่ว่าคำพิพากษาของพระมหากษัตริย์ (King's Court) มีความศักดิ์สิทธิ์และไม่สามารถโต้แย้งได้ หลักนี้ตรงกับ หลักกฎหมายปิดปากโดยคำพิพากษา ซึ่งสหรัฐอเมริการับมาจากกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษ โดยหมายถึงการห้ามเถียงผลคำพิพากษา ซึ่งมีผลเป็นการปิดปากคู่ความไม่ให้เถียงเป็นอย่างอื่น เฉพาะคำพิพากษาในประเด็นที่ตรงกับประเด็นที่กล่าวอ้างในคดีหลัง หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษาเป็นหลักที่มีความสำคัญที่สุดประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความ เมื่อ คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีเป็นที่ยุติ คู่ความและประชาชนควรที่จะเคารพต่อ คำพิพากษาของศาลที่ชอบธรรมดังกล่าว โดยมีเหตุผลว่าในการฟ้องร้องคดีกันนั้นควรเป็นที่สุด คู่

¹⁷ Ibid., p.136.

¹⁸ เกียรติศักดิ์ พุฒพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น. 27.

ความถูกปิดปากมิให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ และบุคคลไม่ควรต้องได้รับการเสี่ยงภัยถึง สอง ครั้งจากการกระทำครั้งเดียว (Non Bis in Idem)

จากเหตุผลของหลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา (Res Judicata) ซึ่งถือว่า คำพิพากษาน่าจะเป็นคำตัดสินข้อโต้เถียงที่ดีที่สุดและเป็นข้อยุติได้นี้ ทำให้เห็นกันว่าโดยหลักทั่วไปเมื่อมีคำพิพากษาอย่างไรแล้วก็ควรจะยุติได้ไม่ควรจะให้มีการอุทธรณ์อีกต่อไป เว้นแต่ เฉพาะกรณีที่เกิดข้อผิดพลาดจริง ๆ เท่านั้น เพื่อที่จะทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกเคารพต่อ คำพิพากษา ไม่อุทธรณ์อย่างไรเหตุผล หรืออาศัยการอุทธรณ์เป็นการประวิงคดีเพื่อหวังเหนี่ยว คดีให้ช้าลง แต่คำพิพากษาของศาลชั้นต้นอาจมีความบกพร่องหรือความไม่ถูกต้องได้ ควรที่จะมี การตรวจสอบโดยศาลสูงก่อนจึงจะเป็นที่สุด หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษานี้ในปัจจุบันจึงใช้ ในลักษณะที่เกี่ยวกับการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ หรือห้ามฟ้องซ้ำในคดีที่ศาลได้มี คำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว¹⁹

แนวความคิดของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา จึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักเหตุผลของความยุติธรรม ความเหมาะสมกับความจำเป็นในทางปฏิบัติ และความสงบเรียบร้อยของสาธารณะในทางรัฐประศาสน์ (Public Policy) ก็เพื่อประโยชน์ของคู่ความ การประหยัดเวลาในทางคดีความ และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกระบวนการยุติธรรม (Judicial Orderly)

2.3 หลักการค้นหาความจริง

การอุทธรณ์หรือฎีกาถือเป็นการเหนี่ยวรั้งมิให้ศาลชั้นต้นทำผิด (institutional review) ในข้อผิดพลาดทั้งหลายที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างพิจารณาคดีและทำคำพิพากษา และเป็นการสร้างความระมัดระวังมิให้ศาลชั้นต้นต้องกระทำผิดซ้ำอีกและตัดสินคดีอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ วัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์และฎีกาจะมีความชัดเจนมากกว่าประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เนื่องจากในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มีหลัก "The Rule of Precedent" ซึ่งถือว่าคำพิพากษาของศาลในคดีก่อน

¹⁹ชาญณรงค์ ปรานีจิตต์ และคณะ, "การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา," รายงานการวิจัยสาขานิติศาสตร์ เสนอต่อคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, (2544), น. 1.

เป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถใช้เป็นบรรทัดฐานของศาลในการวินิจฉัยคดีอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังที่มีข้อเท็จจริงหรือในประเด็นที่ใกล้เคียงกันได้

ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ แม้จะไม่ถือหลักเดียวกับคอมมอนลอว์ที่ต้องเดินตามแนวคำพิพากษาที่ได้มีการวินิจฉัยไว้ก่อน เพราะถือว่าคำพิพากษาดังกล่าวไม่ได้มีสถานะเป็นกฎหมาย แต่ศาลสูงมีหน้าที่ดูแลศาลล่างเพื่อให้ศาลล่างทำการวินิจฉัยคดีโดยบริสุทธิ์และยุติธรรม เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดไม่เป็นธรรมแก่คดี โดยใช้ระบบของการอุทธรณ์และฎีกาเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะป้องกันการกระทำผิดพลาดของศาลล่างนั่นเอง

2.4 การทบทวนคำพิพากษาของศาลในชั้นอุทธรณ์

ดังที่กล่าวแล้วว่าการอุทธรณ์และฎีกามีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ได้วัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาคดีนั้นซ้ำใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพราะคดีนั้นได้พิจารณาเสร็จสิ้นไปแล้ว โดยคำพิพากษาของศาลชั้นต้นอันมีผลบังคับตามกฎหมายแล้ว อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์แล้วเห็นได้ว่าการตัดสินคดีของขุนนางอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน ประชาชนก็สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำตัดสินนั้นต่อกษัตริย์ได้ ดังนั้นหากการตัดสินของศาลชั้นต้นไม่ก่อให้เกิดความยุติธรรมก็ควรที่จะให้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคำตัดสินของศาลชั้นต้นไปยังศาลที่มีอำนาจเหนือกว่า (Superior Court) เพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมนั้นให้หมดไป นอกจากนี้ในทางธรรมดาสภามิมนต์ศาลหรือผู้พิพากษาก็ย่อมเป็นปुरुชนธรรมดาที่อาจเกิดความพลั้งเผลอหรือผิดพลาดได้ ซึ่งความผิดพลาดทั้งหลายอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในกรณีเกี่ยวกับการฟังข้อเท็จจริงหรือการใช้กฎหมายมาปรับกับข้อเท็จจริง หรืออาจเกิดจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาดก็ได้ ฉะนั้นเรื่องผลของคดีเกิดจากการตัดสินที่ผิดพลาดไม่ว่าจะด้วยกรณีใด ๆ ก็ตามย่อมก่อให้เกิดความเสียหายและไม่เป็นธรรมให้แก่คู่ความ หากไม่ยอมให้ประชาชนมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคำวินิจฉัยเหล่านี้แล้วย่อมเป็นการสร้างความไม่ยุติธรรมแก่สังคมโดยอ้อมได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนที่นำคดีมาฟ้องศาลเพื่อขอความยุติธรรมแต่กลับไม่ได้รับความยุติธรรมจากศาลอันเป็นที่พึ่งของเขา ประชาชนผู้เดือดร้อนอาจจะกลับไปใช้วิธีการอื่นเพื่อระงับข้อพิพาทของตน ซึ่งอาจจะเป็นการใช้กำลังรุนแรงก็ได้ ด้วยเหตุนี้เองเมื่อประชาชนไม่พอใจคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้นก็สามารถหาความยุติธรรมจากองค์กรที่อยู่สูงกว่า จึงจำเป็นต้องให้โอกาสแก่คู่ความที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาให้มีการถ่วงถ่วงอีกครั้งหนึ่งหรือสองชั้นขึ้นไป เพื่อให้ศาลที่

สูงกว่าซึ่งมีประสงคการณมากกว่าช่วยตรวจสอบและแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นการสร้างหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน

2.5 วัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์และฎีกา

การอุทธรณ์และฎีกาเป็น “กระบวนการร้องขอในทางกฎหมาย” อย่างหนึ่งที่กระทำต่อศาลที่สูงกว่า เพื่อให้มีการแก้ไขหรือยกเลิกเพิกถอนคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลล่าง การอุทธรณ์ฎีกาจึงเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในผลของคำพิพากษา คำสั่งชี้ขาดคดีโดยศาลที่สูงกว่าและในขณะเดียวกันก็เป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ “สภาพเด็ดขาดในทางกฎหมายในทางรูปแบบ”²⁰ หรือการถึงที่สุดของคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดคดีนั้นต้องยืดเวลาออกไป การเปลี่ยนแปลงคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดคดีและการยืดเวลาของการถึงที่สุดของคำพิพากษา ออกไป สามารถให้ความหมายขอคำว่า “อุทธรณ์ฎีกา” ได้ดังนี้

“การอุทธรณ์ ตามความหมายของต่างประเทศ คือ การขอให้ศาลที่อยู่ในลำดับที่สูงกว่าตรวจสอบคำวินิจฉัยชี้ขาดหรือคำพิพากษาของศาลล่างทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและในปัญหาข้อกฎหมาย โดยการกล่าวอ้างถึงความไม่ถูกต้องของคำวินิจฉัยชี้ขาดหรือคำพิพากษาของศาลล่างนั้น หากเป็นกรณีที่กล่าวอ้างในปัญหาข้อเท็จจริง ศาลอุทธรณ์จะมีฐานะเป็น “ศาลพิจารณาชั้นที่สอง” (secondtrial court)²¹

ส่วน “การฎีกา” ตามความหมายของต่างประเทศ คือ การขอให้ศาลสูงสุดตรวจสอบคำวินิจฉัยชี้ขาดหรือคำพิพากษาในประเด็น “ปัญหาข้อกฎหมาย” ของศาลล่างเท่านั้น ดังนั้นผู้ฎีกาจึงต้องกล่าวอ้างความไม่ถูกต้องของคำวินิจฉัยชี้ขาดหรือคำพิพากษาของศาลล่าง

การอุทธรณ์และฎีกาในปัจจุบันซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคู่ความนั้นทำได้โดยการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา รวมทั้งการแก้ไขคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาอื่น ๆ ที่ไม่ถูกต้อง (Correcting trial mistake) หรือเรียกว่า การแก้ไขข้อผิดพลาดที่ศาลล่างทำให้ สำหรับความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษานั้นจะประกอบด้วย

²⁰ นฤมล เทียนนาม, “การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลสูงของไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 13.

²¹ ราตรี ดามี, “การพิจารณาคดีอาญาในศาลสูง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 26.

1) การฟังข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นความพยายามที่จะประนีประนอมระหว่างความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษากับความต้องการความยุติธรรมในแต่ละคดี การยอมให้มีการแก้ไขนั้นก็เพื่อให้ได้ความจริงที่ถูกต้องที่สุด อันเป็นการคุ้มครองประโยชน์ของคู่ความ

2) การใช้กฎหมายนั้นจะต้องแก้ไขในส่วนที่เป็นเนื้อหาของคำพิพากษาและคำวินิจฉัยในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณา

3) การกำหนดโทษ (ในคดีอาญา) การอุทธรณ์หรือฎีกาไม่ใช่เป็นการแก้ไขการกำหนดโทษที่ไม่ถูกต้อง แต่เป็นการแก้ไขให้การกำหนดโทษมีแบบฉบับเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เนื่องจากการกำหนดโทษเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละคน และการจะกำหนดโทษมากน้อยเพียงใดนั้นต้องคำนึงถึงเหตุผลในด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาด้วย การอุทธรณ์และฎีกาจึงมีความประสงค์ที่จะให้ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาได้ควบคุมการใช้ดุลพินิจของศาลชั้นต้นเพื่อป้องกันมิให้ศาลชั้นต้นใช้ดุลพินิจเกินสมควร อำนาจเช่นนี้เรียกว่า Supervisory power²² การอุทธรณ์และฎีกาที่เป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องที่ปรากฏในเนื้อหาของคำพิพากษามีลักษณะสำคัญที่พอสรุปได้ดังนี้

(1) การอุทธรณ์และฎีกาเป็นการคัดค้าน (Objection) คำพิพากษาของ ศาลชั้นต้นโดยกล่าวอ้างว่าคำพิพากษานั้นไม่ถูกต้อง เพื่อแก้ไขความเห็นในการฟังข้อเท็จจริงหรือการใช้กฎหมาย ซึ่งคำพิพากษานั้นยังไม่มีผลผูกพันอันถึงที่สุด (finally-binding) เป็นการแก้ไข คำพิพากษาโดยศาลซึ่งอยู่ในลำดับที่เหนือกว่า โดยอาจจะเป็นศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์หรือ ศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจเหนือกว่า

(2) เนื้อหาที่เป็นคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกานั้นย่อมมีผลผูกพันศาลในลำดับที่ต่ำกว่าให้ปฏิบัติตาม ไม่มีกฎหมายใดที่ให้คำพิพากษาของศาลล่างผูกพันศาลสูง

(3) การอุทธรณ์และฎีกาเป็นการชะลอ (stay) มิให้คำพิพากษาของศาลชั้นต้น ที่เริ่มคดีมีผลบังคับและเป็นการโอนคดีไปสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา (devolution effect) ศาลที่พิจารณาคดีอยู่เดิมไม่มีอำนาจไปพิจารณาคดีนั้นอีกในเมื่อได้มีการ โอนคดีไปแล้ว เว้นแต่จะได้รับการโอนคดีกลับมาจากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา (remand)

นอกจากนี้ การอุทธรณ์และฎีกายังเป็นการเหนี่ยวรั้งมิให้ศาลล่างทำผิด (institutional review) สืบเนื่องมาจากการแก้ไขข้อผิดพลาดทั้งหลาย (for correctness) กล่าวคือ เมื่อศาลล่างรู้

²² ชินานนท์ วงศ์วีระชัย, "การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และระบบซีวิลลอว์," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น. 89-90.

ว่าเมื่อตนทำผิดหรืออาจตัดสินออกนอกกลุ่มนอกทางจะต้องถูกศาลสูงตรวจแก้ไขข้อผิดพลาดก็จะระมัดระวังตนไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นและตัดสินคดีด้วยความยุติธรรมและรอบคอบ ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี วัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์ฎีกาจะมีความชัดเจนมากกว่าประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเพราะในระบบกฎหมายจารีตประเพณีนั้นมีหลัก "the rule of precedent" ซึ่งถือว่าคำพิพากษาของศาลในคดีก่อนเป็นที่ยอมรับนับถือ ใช้เป็นบรรทัดฐานของศาลในการวินิจฉัยคดีอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังในเรื่องเดียวกันหรือมีประเด็นคล้ายคลึงกัน ดังนั้นคำพิพากษาของศาลสูงจึงมีผลผูกพันศาลล่างให้ต้องถือเป็นบรรทัดฐาน ซึ่งกรณีเช่นนี้ศาลล่างต้องพิพากษาตามแนวทางที่ศาลสูงได้มีคำวินิจฉัยเอาไว้ในประเด็นแห่งคดีและสถานการณ์อย่างเดียวกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการถูกเหนี่ยวรั้งให้ระมัดระวังที่จะไม่ให้เกิดความผิดพลาดไปในตัว ส่วนประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายนั้นแม้จะถือไม่ได้ว่าคำพิพากษาของศาลจะต้องเดินตามแนวบรรทัดฐานที่เคยมีมาแต่ก่อน เพราะถือว่าคำพิพากษาของศาลไม่ใช่กฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามด้วยอำนาจของศาลสูงที่คอยสอดส่องดูแลศาลล่าง (Supervisory power) ย่อมทำให้ศาลล่างระมัดระวังที่จะไม่ก่อให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การอุทธรณ์และฎีกามีวัตถุประสงค์ในการป้องกัน (being preventive) ไม่ให้ศาลล่างกระทำความผิดนั่นเอง

นอกจากนี้ หากให้คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดและสิ้นสุดลงที่ศาลล่างหรือศาลชั้นต้น (Trial Court) โดยไม่ให้มีการอุทธรณ์หรือฎีกาอีกก็จะเป็นการเปิดช่องให้คู่ความที่ไม่สุจริตอาศัยประโยชน์จากการนี้โดยการกระทำฉ้อฉลให้ได้มาซึ่งคำพิพากษาที่เป็นประโยชน์แก่ตน อันทำให้ฝ่ายที่สุจริตและอ่อนแอกว่าเสียเปรียบ เช่น การแสดงหลักฐานเท็จไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานประเภทใดก็ตาม พยานหลักฐานเท็จนี้ทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่สมประโยชน์แก่ฝ่ายที่นำมาแสดง แม้ว่าการอ้างหรือแสดงหลักฐานเท็จจะมีกฎหมายอาญาบัญญัติลงโทษไว้ก็ตามแต่ก็ไม่เป็นผลที่จะนำไปสู่การแก้ไขคำพิพากษาที่ตัดสินไปแล้วได้มีภาษิตลาตินว่า "commodum ex injuria neon habere debet" "ผู้กระทำโดยมิชอบประการหนึ่ง หากเรายอมรับว่าภาษิตกฎหมายลาตินดังกล่าวมีความถูกต้องก็ไม่ควรจะให้มีการห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา เพราะเมื่อศาลล่างหรือศาลชั้นต้นตัดสินอย่างไรย่อมมีผลผูกพันคู่ความอีกฝ่ายอาจนำไปใช้บังคับได้ทันทีโดยไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขความถูกต้องได้เลย

3. สาเหตุของการอุทธรณ์ฎีกาในคดีอาญา

การอุทธรณ์และฎีกาเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการพิจารณาคดีนั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เพราะคดีนั้นได้มีการพิจารณาเสร็จสิ้นไปแล้ว โดยคำพิพากษาของศาลชั้นต้นอันมีผลบังคับตามกฎหมายแล้ว ซึ่งการแก้ไขความไม่ถูกต้องที่อาจเกิดขึ้นในการพิจารณาคดีของศาลสามารถทำได้โดยการใช้สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาของคู่ความเพื่อคัดค้าน (objection) คำพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยกล่าวอ้างถึงความไม่ถูกต้องของคำพิพากษาในเรื่องของการฟังข้อเท็จจริงหรือการใช้กฎหมาย ซึ่งคำพิพากษาดังกล่าวยังไม่มีผลถึงที่สุด (finally-binding) เป็นการแก้ไขคำพิพากษาของศาลที่อยู่ในลำดับเหนือกว่าโดยศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจเหนือกว่า²³ และเป็นการควบคุมการใช้ดุลพินิจของศาลชั้นต้น (Supervisory Power) โดยให้ศาลฎีกาและศาลอุทธรณ์เป็นศาลที่ใช้อำนาจทบทวนแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษาซึ่งเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดที่ศาลชั้นต้นได้ทำไว้ การแก้ไขดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อหลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา (Res Judicata) แต่การที่ไม่ยอมให้แก้ไขย่อมทำให้ความยุติธรรมไม่อาจดำเนินต่อไปได้²⁴ เพราะหากให้คำพิพากษา ในคดีอาญาถึงที่สุดศาลล่างหรือศาลชั้นต้น (Trial Court) โดยตัดสิทธิไม่ให้มีการอุทธรณ์ ฎีกาต่อไปอีกจะเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความที่ไม่สุจริตอาศัยประโยชน์จากการนี้โดยการกระทำฉ้อฉลให้ได้มาซึ่งคำพิพากษาอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ อันจะทำให้ฝ่ายที่สุจริตกว่าต้องเสียเปรียบ เช่น การแสดงพยานหลักฐานที่เป็นเท็จและเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายที่นำมาแสดง วัตถุประสงค์ของประเทศที่ให้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์จะมีความชัดเจนในเรื่องของการอุทธรณ์และฎีกามากกว่าประเทศที่ให้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เนื่องจากในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มีหลัก “The Rule of Precedent” ซึ่งถือว่าคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นที่ยอมรับนับถือและใช้เป็นบรรทัดฐานของศาลในการวินิจฉัยคดีอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังในเรื่องเดียวกันหรือมีประเด็นคล้ายคลึงกัน ดังนั้นคำพิพากษาของศาลสูงจึงมีผลผูกพันศาลล่างให้ถือเป็นบรรทัดฐาน และการที่ศาลล่าง ต้องวินิจฉัยคดีตามแนวทางที่สูงวางไว้ย่อมเป็นการเหนี่ยวรั้งมิให้ศาลชั้นต้นทำผิดและมีความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น

²³ พศวัจน์ กนกนาก, “การปฏิรูปโครงสร้างศาลยุติธรรมในประเทศไทยกรณีการอุทธรณ์และฎีกา,” งานวิจัย. ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 8, (วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2548), น. 7.

²⁴ ปวีณา มาศมุนท์ทิค, “การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาในคดีแพ่ง” (วิทยานิพนธ์ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), น. 55.

ลักษณะความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาประกอบด้วยโครงสร้าง 2 ส่วน คือ โครงสร้างส่วนที่เป็นวิธีการ (procedural formation) และโครงสร้างส่วนที่เป็นเนื้อหา (Substantive formation) โครงสร้างส่วนที่เป็นวิธีการนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณา (Procedural act)²⁵ อาจเป็นการกระทำโดยศาล เช่น การวินิจฉัยชี้ขาดคดี (adjudication) หรือเป็นการกระทำโดยคู่ความ ได้แก่ การร้องขอการเสนอฟยานหลักฐาน เป็นต้น การกระทำเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องในเรื่องที่ว่า การกระทำนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ (law fullness) และมีผลบังคับได้ตามกฎหมายหรือไม่ (effectiveness)

โครงสร้างในส่วนของเนื้อหาอยู่ในส่วนของกระบวนการพิจารณาซึ่งดำเนินต่อเนื่องเรื่อยมาจนกระทั่งมีคำพิพากษาของศาล คำพิพากษานี้โดยเนื้อแท้แล้วมีความมุ่งหมายที่จะบอกถึงการกำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นยุติแล้วกับการนำบทบัญญัติของกฎหมายไปปรับเข้ากับข้อเท็จจริงอันยุติ อย่างไรก็ตามความไม่ถูกต้องของเนื้อหาของคำพิพากษาเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยเฉพาะในปัญหาที่เกี่ยวกับการกำหนดข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้ความเท็จจริงที่ถ่องแท้ และในการใช้กฎหมายปรับกับข้อเท็จจริงที่ได้มาอย่างถูกต้อง²⁶ โดยศาลสูงจะทำการแก้ไขข้อผิดพลาดที่ศาลชั้นต้นได้ทำไว้ในเรื่องที่สำคัญ ดังนี้

3.1 การกำหนดข้อเท็จจริงไม่ถูกต้อง (erroneous determination of fact)

การค้นหาคความจริง (discover of substantive truth) ถือเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่งของการดำเนินคดีอาญาทั้งระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ โดยระบบซีวิลลอว์การค้นหาคความจริงเป็นเรื่องของความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างจากการดำเนินคดีในระบบคอมมอนลอว์มีรากฐานมาจากการดำเนินคดีโดยประชาชน (popular prosecution) ที่มีปรัชญาว่าความจริงจะปรากฏก็ต่อเมื่อเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยวิธีถามตอบ (cross examination) ในคำถามที่เป็นกลางซึ่งต่างจากระบบซีวิลลอว์ที่ศาลมีบทบาทอย่างมากในการค้นหาคความจริงและทำหน้าที่ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงด้วยตนเอง ในขณะที่ระบบคอมมอนลอว์คณะลูกขุนจะเป็นผู้วินิจฉัยข้อเท็จจริงด้วยตนเองและเพื่อป้องกันอคติและความลำเอียงในจิตใจ

²⁵James W.H. McCord and Sandra L. Mccord, Criminal law and Procedure for the Paralegal a System Approach, 2 nd ed,(United States: Thomson Learning,Inc.), p. 545.

²⁶*Ibid.*, p. 230.

ของลูกขุน ซึ่งเป็นเพียงบุคคลธรรมดาจึงต้องมีกฎเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐาน เช่น หลัก hearsay rule และ exclusionary rule เป็นต้น²⁷ เพื่อที่จะประเมินค่าของพยานหลักฐานที่ได้รับฟังมาว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด ซึ่งเป็นเรื่องของการกำหนดข้อเท็จจริงนั่นเอง ซึ่งเป็นขั้นตอนอันนำไปสู่การวินิจฉัยความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยต่อไป²⁸

3.2 การปรับใช้กฎหมายไม่ถูกต้อง

ขั้นตอนในการปรับใช้กฎหมายที่ก่อให้เกิดความผิดพลาดบกพร่องเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นภายหลังจากการกำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นยุติ เมื่อมีการนำกฎหมายที่ไม่มีตัวตนและเป็นอุดมคติไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงในคดีก็จะทำให้กฎหมายนั้นเป็นรูปร่างขึ้นมา การใช้กฎหมายที่ถูกต้องที่สุดคือการปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาวะ อุดมการณ์ของมัน หากปรับใช้กฎหมายขัดกับสภาวะ ที่แท้จริงแล้วย่อมเป็นการปรับใช้กฎหมายที่ไม่ถูกต้อง และการใช้กฎหมายยังเกี่ยวข้องกับวิธีการตีความ (interpretation) ซึ่งแตกต่างกันโดยเฉพาะประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ ส่วนประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ไม่ค่อยมีการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะจะยึดถือคำพิพากษาที่ตัดสินมาแล้ว การปรับใช้กฎหมายจึงใช้หลัก Precedent หรือ stare deisis คือในเรื่องเดียวกันหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันต้องตัดสินใจอย่างเดียวกัน การปรับใช้กฎหมายอาจมีข้อจำกัดหรือมีความผิดพลาดได้ จากการปรับใช้กับข้อเท็จจริงหรือการตีความกฎหมาย สาเหตุที่ทำให้เกิดข้อผิดพลาดจากการตีความ คือการให้บุคคลธรรมดาเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับใช้กฎหมาย เช่น ประเทศที่ใช้ระบบลูกขุนย่อมเกิดความผิดพลาดขึ้นได้ ประการต่อมาคือ องค์การในการพิจารณา หากผู้พิจารณานั่งพิจารณาครบนองค์คณะย่อมทำให้เกิดความรอบคอบในการพิจารณาคดี เช่น ประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ในการพิจารณาความผิดที่มีโทษรุนแรงจะใช้การพิจารณาครบนองค์คณะเสมอ เพราะการนั่งพิจารณาครบนองค์คณะทำให้การรับฟังข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบและควบคุมซึ่งกันและกัน แต่การใช้กฎหมายเป็นเรื่องของความเข้าใจและความเห็นของแต่ละบุคคล ย่อมได้มาจากการศึกษาอบรมและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล รวมทั้งความชำนาญในการ ได้สวนเพื่อ

²⁷ John Langbein, Comparative Criminal Procedure Germany, (New York; west publishing Company, 1977), pp. 70-72.

²⁸ Dandon Shigemitsu, Japanese Law of Criminal Procedure, translated by B.J. George. (South Hackensack, N.J. : Fred B.Rothman, 1965) ; Emercy, Jack S., Civil Procedure.Litigation, (New York : West Legal Studies, 2000), pp. 174-175.

ให้ได้ความจริงในคดี ซึ่งมีข้อจำกัดและมีโอกาสในการเกิดความไม่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักกฎหมายได้ อันเป็นสาเหตุของการยอมให้มีการทบทวนแก้ไขคำพิพากษาของศาล

3.3 การกำหนดโทษไม่เหมาะสมกับคดี

โดยหลักการกำหนดโทษย่อมถือเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาเป็นสำคัญ ซึ่งต้องคำนึงถึงเหตุผลหรือทฤษฎีในการลงโทษเป็นหลักและเหตุผลทางด้านอาญาวิทยาเป็นหลัก การกำหนดโทษจึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษาเป็นสำคัญ ในส่วนของการอุทธรณ์โดยหลักไม่มีวัตถุประสงค์เป็นการโต้แย้งการกำหนดบทลงโทษของผู้พิพากษาโดยตรงเพราะถือว่าเป็นการใช้ดุลพินิจ แต่การอุทธรณ์ ดังกล่าวจำเป็นต้องมีขึ้นเพื่อให้มีการแก้ไขโทษให้มีความเหมาะสมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อป้องกันมิให้จำเลยต้องถูกลงโทษจนเกินสมควรนั่นเอง

4. แนวความคิดและระบบของการอุทธรณ์และฎีกาในคดีอาญา

การอุทธรณ์ถือเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการใช้สิทธิทางศาลโดยให้ศาลอุทธรณ์ควบคุมการใช้ดุลพินิจของศาลชั้นต้น เพื่อป้องกันไม่ให้ศาลชั้นต้นใช้สิทธิของตนเกินสมควร ซึ่งเรียกว่า (Supervisory power)²⁹ ซึ่งต่างจากการใช้สิทธิเพื่อขอพิจารณาคดีใหม่ เพราะการขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ต้องปรากฏว่าคดีดังกล่าวได้มีการพิจารณาตัดสินเสร็จสิ้นไปแล้วโดยศาลชั้นต้นอันมีผลบังคับตามกฎหมายแล้ว

4.1 แนวความคิดในการอุทธรณ์ฎีกาในคดีอาญา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าระบบในการดำเนินคดีอาญาในอดีตไม่ว่าในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์หรือระบบซีวิลลอว์ต่างใช้ระบบกล่าวหาทั้งสิ้น ทำให้จำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาถูกจำกัดสิทธิอย่างมากในการอุทธรณ์ ในด้านประวัติศาสตร์การอุทธรณ์และฎีกาเริ่มมาจากการที่ราชกรขอใช้สิทธิอุทธรณ์คดีของตนต่อพระมหากษัตริย์ เนื่องจากการตัดสินคดีความของตนโดยเหล่าขุนนางอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม การอุทธรณ์ในสมัยนั้นจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กษัตริย์หรือจักรพรรดิควบคุมอำนาจการตัดสินคดีและควบคุมคำตัดสินของเหล่าขุนนาง

²⁹ ชินานนท์ วงศ์วิระชัย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 20, น. 89-90.

(la controller la justice seigneurale)³⁰ การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อองค์พระมหากษัตริย์อย่างไม่จำกัดนี้เท่ากับเป็นการลดหรือดึงอำนาจ (dessaisit) ของขุนนางตามหัวเมืองต่าง ๆ ลงมาและเพื่อการบังคับกฎหมายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วประเทศ และเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน เช่นเดียวกับการใช้สิทธิเพื่อขออุทธรณ์และฎีกาต่อศาล เนื่องจากศาลชั้นต้นตัดสินคดีไม่เป็นธรรมเพื่อให้ศาลที่มีลำดับชั้นสูงกว่า (Superior court) ทำการทบทวนแก้ไขคำพิพากษาของศาลชั้นต้นเพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมดังกล่าวให้หมดไปเนื่องจากศาลหรือผู้พิพากษานั้นประกอบไปด้วยบุคลธรรมดาที่อาจจะทำการไปด้วยความพลั้งเผลอผิดพลาดได้

ส่วนแนวความคิดของการอุทธรณ์ฎีกาคดีอาญาในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไปจากอดีต เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ได้เปลี่ยนมาใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial system) แทนระบบไต่สวนทำให้มีแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยมากยิ่งขึ้น เพื่อให้มีการแก้ไขความไม่ถูกต้องของคำพิพากษาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพิจารณาซึ่งความผิดพลาดดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้จากการ รับฟังข้อเท็จจริงหรือการนำข้อกฎหมายมาปรับใช้กับข้อเท็จจริง หรือเกิดขึ้นจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดของศาลโดยการกระทำที่ผิดพลาดดังกล่าวสามารถส่งผลเสียต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลและทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นระหว่างคู่ความ จึงจำเป็นที่จะต้องให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะอุทธรณ์และฎีกาคดีของตนขึ้นสู่ศาลที่มีลำดับชั้นเหนือขึ้นไป ส่วนการจะแก้ไขด้วยกระบวนการอย่างไรมันย่อมเป็นไปตามกฎหมายในแต่ละประเทศ³¹ ทั้งนี้ สิทธิในการขออุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาของจำเลยได้เกิดขึ้นในสมัยที่ยังมีศาลยุติธรรมประจำระหว่างประเทศ (The Permanent International Court of Justice)³² ในปี พ.ศ. 2469 และถูกยอมรับและให้การรับรองโดยกฎหมายระหว่างประเทศหลายฉบับและถือเป็นหลักการสากล ที่สำคัญได้แก่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ 10 ที่ว่า “บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมกันอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย โดยศาลที่เป็นอิสระและมีความยุติธรรมไม่มีอคติในการวินิจฉัยสิทธิหน้าที่ตลอดจนข้อกล่าวหาในทางอาญาที่มีต่อเขา” ถือเป็นต้นแบบของแนวคิดในการอุทธรณ์คดีอาญาในสมัยต่อมารวมทั้งถือว่าเป็นสิทธิ ขั้นพื้นฐาน

³⁰Loic CADIET et Serge GUINCHARD, Le double degre de Juridiction, Justice Revue Generale de Droit processuel, (Paris : dalloz, 1996), p. 1.

³¹ชินานนท์ วงศ์วิระชัย, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 20, น. 59.

³²เกียรติศักดิ์ พุฒพันธ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 10, น.30.

ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966 ซึ่งเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม 2519) ซึ่งได้บัญญัติไว้ในข้อ 14 (5) ว่า “ทุกคนที่ต้องโทษทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณา ทบทวนคำพิพากษาและการลงโทษโดยศาลสูงอีกครั้งตามกฎหมาย” (Everyone convicted of a crime shall have the right to his conviction and sentence being received by a higher tribunal according to law)

ดังนั้น เมื่อคู่ความในคดีไม่พอใจต่อคำวินิจฉัยของศาลย่อมสามารถอุทธรณ์หรือฎีกา คดีของตนไปเพื่อให้มีการกลั่นกรองคดีของตนอีกหนึ่งหรือสองชั้นศาล เพื่อให้ศาลที่สูงกว่าและมีประสบการณ์ในการวินิจฉัยคดีมากกว่าช่วยตรวจสอบและแก้ไขข้อผิดพลาดหรือบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นการสร้างหลักประกันและความเชื่อมั่นแก่ประชาชน การขอให้ศาลทำการทบทวน คำพิพากษานี้ต้องกระทำในขณะที่คดียังไม่ถึงที่สุดซึ่งเรียกว่า “การอุทธรณ์” ซึ่งในระบบ คอมมอนลอว์ส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถอุทธรณ์คดีอาญาทั้งในส่วนของปัญหาข้อเท็จจริงและในส่วนของปัญหาข้อกฎหมายได้อย่างน้อยหนึ่งครั้ง³³ ยกเว้นคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ บางประเภทที่คณะลูกขุนได้ฟังข้อเท็จจริงและมีการไต่ตรองแล้วว่าตรงกับความจริง ส่วนในระบบซีวิลลอว์ ส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ได้อีกครั้งเช่นกัน และอาจมีการจำกัดในการอุทธรณ์ ในปัญหาข้อเท็จจริงบ้างในบางกรณี การแก้ไขคำพิพากษาที่มีก่อนที่คดีจะถึงที่สุดนี้ เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ตรวจสอบการกระทำของศาลล่างและเป็นการควบคุมการทำงานของศาลล่างอย่างหนึ่ง การจำกัดมิให้คู่ความในคดีสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคดีของตนโดยให้ คำพิพากษา ล้นสุดลงในศาลชั้นต้น (Trial Court) ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความที่ไม่สุจริตอาศัยประโยชน์ จากกรณีดังกล่าวกระทำการฉ้อฉลเพื่อให้ตนได้ประโยชน์จากคำพิพากษาดังกล่าวได้ อันจะเป็นผล ให้คู่ความฝ่ายที่สุจริตต้องเสียเปรียบ เช่น การแสดงพยานหลักฐานที่เป็นเท็จ ไม่ว่าพยานหลักฐาน ชี้ชัดดังกล่าวจะเป็นพยานประเภทใด ย่อมส่งผลให้ได้ข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์แก่คู่ความฝ่าย ที่อ้างอิงพยานหลักฐานชี้ชัดนั้น อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายอาญาของทุกประเทศจะได้บัญญัติให้ การแสดงพยานหลักฐานที่เป็นเท็จเป็นความผิดและมีการกำหนดโทษไว้ แต่ไม่ถือว่าเป็นผลที่จะนำไปสู่การแก้ไขคำพิพากษาที่มีการตัดสินไปแล้ว ดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้กระทำโดยมิชอบประการใดไม่ควรได้รับประโยชน์จากการนั้น” “Commodum ex injuria neon habere debet”³⁴

³³ Alex S. Ellerson, “The Right to Appeal and Appellate Procedural Reform,” *Columbia Law Review* Vol 91 No2 (March 1991) : 373.

³⁴ ชาญณรงค์ ปราณจิตร และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 17, น. 8-9

การอุทธรณ์และฎีกาถือเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคู่ความในคดีเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดที่ศาลล่างได้ทำไว้โดยการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา ประกอบด้วย การรับฟังข้อเท็จจริง การใช้กฎหมาย และการกำหนดโทษรวมทั้งการแก้ไขความ ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาที่ไม่ถูกต้อง (Correcting trial mistake) ซึ่งเป็นการแก้ไข คำพิพากษาที่ยังไม่มีผลผูกพันอันถึงที่สุด (finally-binding) การแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวกับการรับฟังข้อเท็จจริงเป็นการ ประนีประนอมระหว่างความเด็ดขาดของคำพิพากษากับความยุติธรรมในผลของคดี ดังนั้นการยินยอมให้มีการแก้ไขเพื่อให้เกิดความยุติธรรมโดยศาลที่มีอำนาจเหนือกว่าโดยอาจจะเป็นศาลฎีกา หรือศาลอุทธรณ์นั่นเอง

ส่วนการแก้ไขความไม่ถูกต้องในส่วนของการใช้กฎหมาย ประกอบไปด้วยการแก้ไข ในส่วนของเนื้อหาของคำพิพากษาและคำวินิจฉัยในส่วนของวิธีพิจารณาความ และในส่วนของการกำหนดโทษควรแก้ไขให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน เนื่องจากการกำหนดโทษโดยการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละคน และการกำหนดโทษจะมากน้อยเพียงใดควรต้องคำนึงถึงเหตุผลทางด้าน อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาเป็นหลัก

การอุทธรณ์จึงเป็นการชะลอ (stay) มิให้คำพิพากษาของศาลล่างนั้นเริ่มมีผลบังคับ และเป็นการโอนคดีไปสู่การพิจารณาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีที่สูงกว่า (devolution effect) และมีผลให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอยู่เดิมนั้นหมดอำนาจเมื่อมีการโอนคดีไปแล้ว เว้นแต่ ศาลสูงทำการโอนคดีดังกล่าวคืนมา (remand)

4.2 ระบบของการอุทธรณ์ฎีกาในคดีอาญา

การเปิดโอกาสในการอุทธรณ์และฎีกา การอุทธรณ์และฎีกาเป็นการแก้ไขความ ไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษา แต่หากทุกคดีมีการแก้ไขได้ก็ย่อมกระทบกระเทือนถึง ความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษาและความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาย่อมไม่อาจมีขึ้นได้ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเลื่อมใสในกระบวนการยุติธรรม แต่ถ้าความไม่ถูกต้องนี้ไม่มีการแก้ไขเสียเลย ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายเช่นเดียวกัน ทำให้แต่ละประเทศวางแนวทางและหลักการในการให้ สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาว่าจะทำได้มากน้อยอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่สุดแล้วแต่ว่าประเทศใดจะเลือกใช้ ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและศาลของตนเอง การอุทธรณ์หรือฎีกาในปัจจุบันจึงเป็นระบบของ การให้สิทธิหรือระบบสิทธิ (appeal as of rights) และระบบของการใช้ดุลพินิจที่จะรับคดีหรือ ระบบอนุญาต (discretionary appeal) กล่าวคือ

4.2.1 การอุทธรณ์ฎีกาคดีอาญาในระบบสิทธิ

ระบบของการให้สิทธิหรือระบบสิทธิ (appeal as of rights) หมายถึง ระบบของการอุทธรณ์หรือฎีกาที่เปิดโอกาสให้คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้อย่างกว้างขวาง โดยถือว่าการอุทธรณ์หรือฎีกาเป็นสิทธิของคู่ความ การห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาเป็นข้อยกเว้นซึ่งจะทำ ในรูปแบบของการจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกา ประเทศที่ใช้ระบบนี้เป็นหลัก ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย

การอุทธรณ์หรือฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงตามกฎหมายไทยนั้น ถือว่าเป็นสิทธิของคู่ความที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้เสมอ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกาไว้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. 2499 สิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงของโจทก์จะถูกจำกัดมากกว่าของจำเลย แต่การจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวส่วนใหญ่จะไม่ใช่ว่าการจำกัดที่เด็ดขาด หากผู้พิพากษานุญาตหรืออัยการสูงสุดรับรองว่ามีเหตุอันควรอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วแต่กรณี คู่ความก็สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้ จึงทำให้เห็นได้ว่าสิทธิในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงนั้นจะคล้ายกับในระบบซีวิลลอว์ที่ถือหลักเสรีภาพ ในการอุทธรณ์ (liberality of appeal) คู่ความย่อมจะใช้สิทธิได้เกือบจะเสรี ทั้งการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงตามกฎหมายไทย คู่ความจะได้รับการพิจารณาอีก 2 ชั้น กล่าวคือ ศาลชั้นต้นทำหน้าที่ในฐานะผู้กำหนดหรือวินิจฉัยข้อเท็จจริง ศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจและแก้ไขความ ไม่ถูกต้องในการกำหนดข้อเท็จจริงของศาลชั้นต้น ส่วนศาลฎีกาจะทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจและแก้ไขความไม่ถูกต้องในการกำหนดข้อเท็จจริงของศาลอุทธรณ์ ซึ่งต่างกับระบบกฎหมายของประเทศอื่น ๆ ที่ได้ศึกษามาแล้ว โดยถือวาระบบการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงเป็นการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาคำพิพากษาของศาลที่เริ่มคดีเท่านั้น ไม่มีการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์อีกชั้นหนึ่ง การอุทธรณ์คำพิพากษาในปัญหาข้อเท็จจริงจึงทำได้อีกเพียงชั้นเดียวเท่านั้น

ในการพิจารณาอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง โดยปกติศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะพิจารณาจากสำนวนคดีที่ศาลชั้นต้นทำมาแล้วจึงเพียงพิจารณาตรวจสอบสำนวนแล้วมีความเห็น ซึ่งจะออกมาในรูปของคำพิพากษา ไม่ว่าจะเป็นพิพากษายืน พิพากษาแก้ หรือพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือของศาลอุทธรณ์ อันเป็นลักษณะของการทบทวนคดี (review) แต่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาอาจนัดหรืออนุญาตให้คู่ความมาแถลงการณ์ด้วยปากตามที่คู่ความร้องขอไว้

หรือมีการสืบพยานในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาได้ ไม่ว่าจะเป็นการสืบพยานโจทก์ หรือพยานจำเลย หรือพยานของศาลเองซึ่งในทางปฏิบัติที่อยู่น้อยมากที่การสืบพยานจะทำในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา

สำหรับการอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อกฎหมาย คู่ความย่อมจะใช้สิทธิได้เกือบจะเสรี โดยได้รับการพิจารณาอีก 2 ชั้น เช่นเดียวกับการอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง

การพิจารณาอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงในลักษณะของการทบทวนคดี (review) โดยปกติแล้วศาลอุทธรณ์จะไม่เข้าไปก้าวก่ายในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์มักจะทำหน้าที่เพียงตรวจและหาข้อบกพร่อง เมื่อพบข้อบกพร่องก็จะย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นทำการแก้ไขตามแนวทางที่ศาลอุทธรณ์ชี้แนะเท่านั้น แต่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาของไทยแม้การพิจารณาอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงจะเป็นลักษณะของการทบทวนคดี (review) ก็ตาม ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะวินิจฉัยข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคดีเอง ซึ่งความจริงแล้วไม่อาจกระทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการวินิจฉัยความน่าเชื่อถือและความสามารถในการจดจำของพยาน อันเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยในเรื่องพยานหลักฐาน ต้องอาศัยการได้เห็นและได้ฟังพยานหลักฐานนั่นเองมาโดยตลอด เมื่อศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาของไทยไม่ได้ออกนั่งพิจารณาสืบพยานต่าง ๆ เองเลยจึงไม่อาจที่จะวินิจฉัยในเรื่องความน่าเชื่อถือและความสามารถในการจดจำของพยานได้ ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาควรออกนั่งพิจารณาสืบพยานด้วย เพื่อให้การพิจารณาข้อเท็จจริงได้ความจริงที่กระจ่างชัดและเป็นไปโดยถูกต้องที่สุด

4.2.2 การอุทธรณ์ฎีกาคดีอาญาในระบบอนุญาต

ระบบของการใช้ดุลพินิจที่จะรับคดีหรือระบบอนุญาต (discretionary appeal) หมายถึงระบบของการอุทธรณ์หรือฎีกาที่ถือว่าการอุทธรณ์ฎีกานั้นเป็นสิ่งที่กฎหมายห้าม คู่ความสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายวางข้อยกเว้นเอาไว้ให้เป็นบางกรณี โดยทั่วไปแล้วแม้ว่าประเทศใดจะเลือกใช้ระบบของการใช้ดุลพินิจที่จะรับคดีหรือระบบอนุญาตเป็นหลักในการอุทธรณ์หรือฎีกาก็ตาม การอุทธรณ์ในครั้งแรกนั้นกฎหมายมักอนุญาตให้ทำได้เสมอทั้งการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย แต่การอุทธรณ์ในครั้งที่สอง (ฎีกา) นั้นถือว่าเป็นสิ่งที่กฎหมายห้ามหรืออนุญาตให้กระทำได้ในบางกรณีเท่านั้น ประเทศที่ใช้ระบบของการใช้ดุลพินิจที่จะรับคดีหรือระบบอนุญาตเป็นหลักที่เห็นได้ชัดก็คือ เยอรมนีและฝรั่งเศส ระบบนี้มีทั้งการขออนุญาตศาลล่างผู้ตัดสินคดีให้รับรองหรืออนุญาตกับการอุทธรณ์หรือฎีกาโดยขออนุญาตศาลสูง เพราะเมื่อศาลล่างตัดสินแล้วก็ไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยวกับคดีนั้นอีก ควรจะ

เป็นดุลพินิจของศาลสูงที่จะพิจารณาว่าศาลล่างทำถูกต้องหรือไม่ การใช้ดุลพินิจของ ศาลนั้นจึง เป็นการตรวจสอบการกระทำของศาลล่างอยู่ในตัว ถ้าศาลสูงดูสำนวนแล้วเห็นว่า ศาลล่างตัดสินคดีถูกต้องหรือมีความบกพร่องอยู่บ้างก็แต่เพียงเล็กน้อย ศาลสูงก็จะสั่งไม่อนุญาตให้อุทธรณ์ฎีกา

การที่ให้ศาลล่างผู้ตัดสินคดีเป็นผู้ที่จะต้องรับรองหรืออนุญาตให้อุทธรณ์หรือฎีกานั้น เป็นการฝืนใจของผู้ตัดสินที่จะรับรองหรืออนุญาตเพื่อกลับคำวินิจฉัยของคน ซึ่งการรับรองหรืออนุญาตให้อุทธรณ์หรือฎีกาโดยให้เป็นดุลพินิจของผู้พิพากษานั้น ๆ ย่อมไม่อาจเป็นหลักประกันเพียงพอแก่คู่ความ และหากศาลล่างรับรองหรืออนุญาตให้อุทธรณ์หรือฎีกาแล้วตามกฎหมาย ศาลสูงจะต้องรับอุทธรณ์หรือฎีกาไว้พิจารณา ซึ่งบางครั้งอาจไม่ใช่ปัญหาสำคัญอันเป็นการเพิ่มภาระแก่ศาลสูงโดยไม่จำเป็น

5. การจัดรูปแบบของศาลและระบบของการอุทธรณ์ฎีกา

การจัดรูปแบบของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาแต่ละประเทศขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความจำเป็นและภูมิหลังของประเทศนั้น ๆ ซึ่งพอสรุปรูปแบบศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาได้ 5 แบบ คือ³⁵

1.1 แบบที่ 1 มีศาลอยู่เพียง 2 ชั้น คือ ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์อีกเพียงชั้นเดียว โดยศาลอุทธรณ์จะเป็นศาลสูงสุด

1.2 แบบที่ 2 แบ่งศาลเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ (ศาลอุทธรณ์ระดับกลาง) และศาลสูงสุด ได้แก่ ระบบศาลของบางมลรัฐในสหรัฐอเมริกา การจัดตั้งศาลอุทธรณ์ระดับกลางขึ้นเพื่อลดภาระของศาลสูงสุดมิให้ต้องมีภาระดีมากเกินไปโดยให้ศาลอุทธรณ์ระดับกลางรับพิจารณาคดีเหล่านั้นแทน ปัญหาที่สำคัญเท่านั้นที่จะให้ขึ้นไปสู่ศาลสูงสุดโดยการออกหมาย writ of certiorari

1.3 แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น เช่นเดียวกัน คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุด แต่แตกต่างตรงที่ว่าศาลอุทธรณ์แบ่งออกเป็นหลายศาลกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ศาลอุทธรณ์แต่ละศาลจะมีเขตอำนาจเฉพาะในเขตศาลของตน คำตัดสินของศาลอุทธรณ์แต่ละ

³⁵Rubin, H.Ted., The Courts : Fulcrum of Justice System. Santa Monica, (Calif : Goodyear Pub.Co,1976), pp. 128-129.

ภาคไม่มีผลผูกพันกัน จึงต้องมีศาลสูงสุดครอบคลุมอีกชั้นหนึ่งเพื่อให้การใช้กฎหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระบบศาลแบบนี้ ได้แก่ ศาลไทย เยอรมนี ญี่ปุ่น และศาลของบางมลรัฐในสหรัฐอเมริกา

1.4 แบบที่ 4 มีลักษณะเช่นเดียวกันแบบที่ 2 คือ มีศาล 3 ชั้น ได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุด ศาลอุทธรณ์มีเพียงศาลเดียว แต่แบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกคดีแพ่งและคดีอาญา ระบบศาลแบบนี้ได้แก่ ศาลอังกฤษ และศาลของบางมลรัฐในสหรัฐอเมริกา เช่น อะลาบามา เทกซัส เป็นต้น

1.5 แบบที่ 5 แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น เช่นเดียวกัน คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูงสุด เพียงแต่ว่าศาลอุทธรณ์จะจัดเป็นแผนกที่อยู่ในศาลชั้นต้น เป็นแผนกที่มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์โดยเฉพาะ หากคู่ความไม่พอใจคำตัดสินของแผนกอุทธรณ์ก็ย่อมอุทธรณ์ต่อไปยังศาลสูงสุดได้ ระบบศาลแบบนี้ได้แก่ ศาลของมลรัฐนิวยอร์กและนิวเจอร์ซีย์ เป็นต้น

สรุป การจัดรูปแบบศาลดังกล่าวข้างต้นมีรูปแบบอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1) ลักษณะที่แบ่งระบบศาลออกเป็น 2 ชั้น คือ ศาลชั้นต้นและศาลฎีกาหรือศาลที่อยู่ในระดับเดียวกับศาลอุทธรณ์ แม้ว่าในบางประเทศจะมีศาลฎีกาขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งก็ไม่ถือว่าศาลฎีกาเป็นศาลชั้นที่ 3 เพราะศาลฎีกาไม่ได้ทำหน้าที่แก้ไขข้อผิดพลาดของศาลล่างดังเช่นศาลอุทธรณ์ แต่จะมีหน้าที่วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายเพื่อวางหลักหรือตีความกฎหมายให้เป็นในแนวทางเดียวกัน เช่น ศาลฎีกาของฝรั่งเศส เยอรมนี และบางมลรัฐในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น การจัดรูปแบบศาลในลักษณะเช่นนี้จะเน้นบทบาทการพิจารณาในศาลชั้นต้นมาก ดังนั้นการอุทธรณ์จึงให้สิทธิกระทำได้เพียงครั้งเดียวโดยสามารถอุทธรณ์ได้ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ส่วนการอุทธรณ์ต่อไปอีกชั้นหนึ่งหรือการฎีกานั้นโดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่กฎหมายห้ามหรือไม่ให้สิทธิไว้จะฎีกาได้แต่เฉพาะกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดเงื่อนไขเอาไว้ การจัดรูปแบบศาลเช่นนี้จะไม่เป็นการเอื้อต่อการใช้สิทธิฎีกา หากแต่เป็นการจำกัดสิทธิในการฎีกามากกว่า

2) ลักษณะที่แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลที่อยู่ในระดับเดียวกันและศาลฎีกา ประเทศที่จัดแบ่งระบบศาลออกเป็นลักษณะนี้จะวางบทบาทและหน้าที่ของศาลในแต่ละระดับให้รับผิดชอบต่างกันและมีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กล่าวคือ ศาลชั้นต้นเป็นศาลที่ทำหน้าที่รับพิจารณาและตัดสินคดีต่าง ๆ ศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่คอยตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดต่าง ๆ ของศาลชั้นต้น (Correcting Court) ส่วนศาลฎีกานั้นก็คอยทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้ดุลพินิจของศาลล่าง (Supervisory) และวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมาย ที่สำคัญต่าง ๆ การจัดวางระบบศาลออกเป็น 3 ชั้น เช่นนี้เพื่อเปิดโอกาสให้มีการทบทวนแก้ไข

ปัญหาข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการแบ่งศาลออกเป็น 2 ชั้น ตามลักษณะแรกที่พยายามจำกัดบทบาทและหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ให้ถือตามข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นได้พิจารณาเท่านั้น สิทธิในการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงจึงถูกจำกัดให้แคบลงไปไม่มีโอกาสที่ศาลอุทธรณ์จะได้ทบทวนข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ได้ ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่เลือกจัดระบบศาลของตนออกเป็น 3 ชั้น ที่บัญญัติกฎหมายให้สิทธิอุทธรณ์และฎีกาอย่างกว้างขวางจะมีข้อจำกัดเพียงเล็กน้อยหรือวางข้อจำกัดและเงื่อนไขต่าง ๆ ออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาดิลันศาล (Case loads) เท่านั้น

ระบบของการอุทธรณ์ฎีกาจะขึ้นอยู่กับรูปแบบของการจัดรูปแบบของศาลของประเทศนั้น ๆ สามารถสรุปเปรียบเทียบได้ ดังนี้

1. ประเทศอังกฤษ

1.1 การจัดรูปแบบศาลสูงเป็นแบบ 3 ชั้นศาล ได้แก่

1.1.1 ศาลชั้นต้น ได้แก่ Magistrate Court Juvenile Court และ County Court

1.1.2 ศาลสูงชั้นกลาง ได้แก่ Crown Court, High Court, Restrictive Practices Court และศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal)

1.1.3 ศาลสูงของประเทศ ได้แก่ Judicial Committee ของคณะองคมนตรี และ House of Lords

1.2 ระบบการอุทธรณ์และฎีกา

1.2.1 การอุทธรณ์ใช้ระบบสิทธิ โดยมีคดีอาญาตามหลักจำเลยยอมอุทธรณ์ได้เสมอโดยต้องได้รับอนุญาตจากศาลอุทธรณ์ก่อน เว้นแต่จะมีกฎหมายจำกัดการอุทธรณ์เป็นอย่างอื่น อุทธรณ์ในเนื้อหาของคดีที่ศาลวินิจฉัยด้วย โดยการอุทธรณ์ในครั้งแรกถือว่าเป็นสิทธิของคู่ความ

1.2.2 การฎีกาใช้ระบบอนุญาตโดยในคดีอาญาสามารถฎีกาต่อไปยัง House of Lords ได้อีกชั้นหนึ่งเฉพาะในปัญหากฎหมายที่สำคัญอันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) ซึ่ง House of Lords เห็นควรว่าปัญหากฎหมายดังกล่าวควรได้รับการพิจารณาโดย House of Lords สรุปก็คือ ข้อกฎหมายที่จะฎีกาได้ต้องได้รับอนุญาตให้ฎีกาจาก House of Lords ก่อนนั่นเอง

2. ประเทศฝรั่งเศส

2.1 การจัดรูปแบบศาลสูง ศาลในประเทศฝรั่งเศสเป็นระบบศาลคู่ ประกอบด้วย ระบบศาลยุติธรรม ซึ่งพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและอาญากับศาลปกครองซึ่งพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะ

คดีปกครอง สำหรับศาลยุติธรรมนั้นแบ่งออกเป็น 2 ชั้นศาล คือ ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ส่วนศาลฎีกานั้นประเทศฝรั่งเศสไม่นับว่าเป็นศาลชั้นที่สามเพราะเป็นศาลที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลพิพากษาของศาลล่างให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยไม่ได้พิจารณาพิพากษาคดีอย่างศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์

6. การพิจารณาคดีในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

ศาลชั้นต้นรวมทั้งศาลอุทธรณ์ในกรณีที่ทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้นมีหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคดีและวินิจฉัยข้อเท็จจริงนั้น เมื่อได้ข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติแล้วก็นำบทบัญญัติของกฎหมายมาปรับกับข้อเท็จจริงนั้น แต่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาโดยเนื้อแท้แล้วมีหน้าที่ตรวจหาและแก้ไขความไม่ถูกต้องที่อาจเกิดขึ้นจากการพิจารณาในศาลชั้นต้น ลักษณะของการพิจารณาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาจึงแบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (Tanaka, 1976, p. 467)

6.1 การพิจารณาคดีนั้นใหม่ทั้งคดี (Second first-instance trial)

การพิจารณาในลักษณะนี้เป็นการพยายามที่จะให้มีการพิจารณาข้อเท็จจริงใหม่อีกครั้งหนึ่งเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ โดยจะนำพยานหลักฐานต่าง ๆ สามารถที่จะนำมาสืบใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง เว้นแต่จะมีข้อจำกัดทางกฎหมาย เช่น การพิจารณาคดีของประเทศเยอรมันที่เรียกว่า “Berufung” (An appeal de novo) ซึ่งพิจารณาทั้งข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงก่อนเริ่มพิจารณาใหม่อีกครั้ง โดยศาลจะออกหมายเรียกพยานหรือผู้เชี่ยวชาญที่สืบมาแล้วในศาลชั้นต้นมาทำการสืบพยานหลักฐานใหม่ เว้นแต่กรณีที่ศาลเห็นว่าการสืบพยานดังกล่าวไม่จำเป็นศาลก็จะไม่ออกหมายเรียก ส่วนขั้นตอนในการพิจารณาคดีนั้น ศาลจะทำการอ่านรายงานกระบวนการพิจารณาตลอดจนคำให้การพยานที่ได้ให้การไว้ ให้คู่ความทั้งสองฝ่ายฟังหากยืนยันเช่นเดิมก็จะถือเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์ หากมีคู่ความฝ่ายใดไม่ยินยอมก็จะทำการสืบพยานปากนั้นใหม่ทันที³⁶ ส่วนในประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้ระบบคอมมอนลอว์ การอุทธรณ์ในคดีอาญาจะมี

³⁶ Joachin Hermann, The German Criminal Justice System: The Trial Phase – Appellate and Review Proceeding, in the Criminal Justice System of The Federal Republic of Germany , (Toulouse: AIDD; 1981), pp. 84-85.

ความแตกต่างกันออกไป โดยใช้วิธี “Sommary Trial”³⁷ และ “Indictment” ซึ่งการพิจารณาในวิธีดังกล่าวจะใช้กับคดีที่มีอัตราโทษไม่รุนแรงและมักเริ่มคดีที่ศาลแขวงโดยศาลจังหวัดจะทำหน้าที่พิจารณาคดีใหม่ (trial de novo)³⁸

6.2 การพิจารณาในลักษณะของการทบทวนแก้ไข (review)

โดยปกติการทบทวนแก้ไขจะเป็นการทบทวนเฉพาะในปัญหาข้อกฎหมาย แต่ในบางกรณีจะพิจารณาทั้งในปัญหาข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง การพิจารณาในลักษณะนี้เป็นการพยายามที่จะจำกัดหน้าที่ของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาในการพิจารณาข้อเท็จจริงว่าต้องฟังข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในการพิจารณาของศาลชั้นต้นเท่านั้น การพิจารณาในลักษณะนี้จะอาศัยสำนวนของศาลเริ่มคดีเป็นหลัก ศาลจะออกนัยพิจารณาคำแถลงการณ์ (oral argument) ด้วยก็ได้ เพราะการแถลงการณ์นั้นมีประโยชน์ที่จะทำให้การพิจารณาคดีง่ายขึ้น แก้ไขจุดของปัญหาในการพิจารณาให้แคลงช่วยให้ศาลเข้าใจประเด็นในการพิจารณาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ศาลอุทธรณ์และ ศาลฎีกาจะทำหน้าที่ทบทวนแก้ไขสำหรับคดีเพื่อค้นหาความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในการพิจารณาของศาลชั้นต้น ตัวอย่างเช่น ในประเทศอังกฤษ การแก้ไขทบทวนจะมี 2 ลักษณะ คือ

1. การแก้ไขทบทวนปัญหาข้อกฎหมาย
2. การแก้ไขทบทวนทั้งในส่วนของปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมาย³⁹

ในทางทฤษฎีของประเทศอเมริกาถือว่าการแก้ไขทบทวนจะกระทำได้เฉพาะในประเด็นปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น โดยศาลอุทธรณ์จะยอมรับข้อเท็จจริงจากศาลชั้นต้นเป็นยุติการอุทธรณ์จะเป็นในลักษณะของการตรวจในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น เรียกว่า “Revision”⁴⁰

³⁷Summary offences คือความผิดไม่ร้ายแรง เช่น ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการจราจร ซึ่งฟ้องต่อ Magistrate Court โดยไม่ต้องมีคำฟ้องเป็นหนังสือที่เรียกว่า Indictment สำหรับความผิดประเภทนี้ Magistrate Court จะพิจารณาพิพากษาไปได้เลย

³⁸สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราวารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545) น.130-136, 197-205.

³⁹Joachin Hermann, *supra* note 36, p. 86.

⁴⁰Sofie M.F.Geeroms, "Comparative Law and Legal Translation : Why the Terms Cassation, Revision and appeal Should Not Be Translated...", The American Journal of Comparative Law Vol 50 NO1 (winter 2002) : 214.

6.3 การรับฟังพยานหลักฐานใหม่

“พยานหลักฐานใหม่” (fresh evidence) หมายถึง พยานหลักฐานที่มีได้มีการอ้างอิงในศาลชั้นต้น แต่เพิ่งปรากฏพยานหลักฐานนี้ในการพิจารณาภายหลังเมื่อศาลพิพากษาแล้ว มีปัญหาว่าพยานหลักฐานเหล่านี้จะสามารถนำมาอ้างในการพิจารณาชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาได้หรือไม่ เพราะพยานหลักฐานนี้ยังมิได้ผ่านการพิจารณาของศาลชั้นต้นมาเลย พยานหลักฐานใหม่นี้อาจเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ หรือพยานเอกสารก็ได้⁴¹ การที่จะรับฟังพยานหลักฐานได้มากน้อยเพียงใดนั้นต้องเป็นไปตามลักษณะของการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์และฎีกาเป็นหลัก ถ้าเป็นลักษณะการพิจารณาคดีใหม่ทั้งคดี ขอบเขตของการรับฟังพยานหลักฐานใหม่น้อยมีขอบเขตกว้างขวางสามารถรับฟังได้อย่างเต็มที่ แต่ถ้าเป็นการแก้ไขบททวนแล้วการรับฟังพยานหลักฐานจะมีข้อจำกัด ด้วยเหตุผลที่ว่าศาลอุทธรณ์อยู่ในฐานะเช่นเดียวกับศาลชั้นต้น การพิจารณาข้อเท็จจริงและการปรับใช้ข้อกฎหมายนั้น ย่อมต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่มีอยู่ในขณะที่ศาลชั้นต้นพิจารณาคดี เพราะโดยหลักแล้วศาลอุทธรณ์จะทำหน้าที่เป็นศาลแก้ไขบททวนข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นได้พิจารณาตัดสินไว้แล้วเท่านั้น ดังนั้น พยานหลักฐานขึ้นในที่มีได้กล่าวอ้างมาในศาลชั้นต้นศาลอุทธรณ์ จึงไม่สามารถหยิบยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ โดยเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย ส่วนการแก้ไขในปัญหาของข้อเท็จจริงบางประเทศมีการผ่อนคลายเป็นให้มีการรับฟังได้แต่อยู่ภายใต้ข้อจำกัด ในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไต้หวัน ไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานใหม่ เพราะหากยอมให้มีการสืบพยานหลักฐานใหม่ (new evidence) ได้ จะทำให้ความสำคัญของศาลชั้นต้น (first-instance trial) ลดลงไป แต่ภายหลังเริ่มมีการผ่อนคลายเป็นกรณีศาลชั้นต้นเห็นว่าจำเป็น⁴²

⁴¹ชินานนท์ วงศ์วิระชัย,อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 20 ,น. 96.

⁴²Shigemitsu Dando, The Japanese Law of Criminal Procedure,(Fred B.Rothman&Co.:South Hackensack, N.J,1965), p. 26.

ต้นฉบับไม่มีหน้านี้

NO THIS PAGE IN ORIGINAL

เจ้าพนักงานหอสมุด